Pošeiko, Solvita. Daugavpils lingvistiskā ainava diahroniskā skatījumā. *Via scientiarum* : starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 3. laidiens. Sastādītājas I. Laizāne, I. Znotiņa. Ventspils, Liepāja : Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2016, 77.–102. lpp.

Solvita POŠEIKO (Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija)

LINGVISTISKĀ AINAVA DIAHRONISKĀ SKATĪJUMĀ: DAUGAVPILS PIEMĒRS

Par savdabīgiem pilsētas vēstures izziņas avotiem ir uzskatāmi līdz mūsdienām saglabājušies materiāli (fotogrāfijas, preses izdevumi, brošūras un grāmatas) ar redzamiem publiskās telpas rakstu pieminekļiem – valodas zīmēm, lingvistiskās ainavas vienībām. Aplūkojot tās kopā ar citu vēsturisko informāciju par sabiedrisko dzīvi (piem., ekonomiku un politiku, izglītību un kultūru), var atklāt lingvistisko tradīciju un izprast sociolingvistiskos apstākļus noteiktā vēsturiskā laikā, izsekot kādu parādību un tendenču attīstībai un faktoriem, kas tiešā vai netiešā veidā ir ietekmējuši mūsdienu situāciju.

Daugavpils ir vecākā Latgales pilsēta, kam ir bijuši dažādi nosaukumi: *Dinaburga* (1275–1656), *Borisogļebska* (1656–1667), atkal *Dinaburga* (1667–1893), *Dvinska* (1893–1920), kopš 1920. gada – *Daugavpils* (Vētra, Liepiņš 1988, 91). Mūsdienās tā ir otra lielākā pilsēta Latvijā pēc iedzīvotāju skaita un trešā lielākā pilsēta pēc platības, kas vienmēr ir bijusi nozīmīgs satiksmes, tirdzniecības un rūpniecības, izglītības un kultūras centrs un kurā gadsimtu gaitā ir dzīvojusi multikulturāla sabiedrība. Gadsimtu gaitā pilsētā latvieši galvenokārt ir lokālās minoritātes statusā, bet mutvārdu un rakstveida saziņā ir lietota krievu, vācu un latviešu valoda, arī jidišs un poļu valoda.

Rakstā uzmanība ir pievērsta diahroniskai lingvistiskās ainavas izpētei, izceļot tās sociolingvistisko un kultūrvēsturisko nozīmi un aktualizējot problēmas, kas ir saistītas ar šādas zinātniski pētnieciskas ieceres īstenošanu. Raksta praktisko daļu veido būtiskāko kultūrvēsturisko notikumu un valodas politikas apskats, lai noskaidrotu, kā valdošās varas ir organizējušas sociālo dzīvi Daugavpilī un regulējušas valodu lietojumu lingvistiskajā ainavā un kā varu maiņa ir ietekmējusi pilsētas tēlu kopumā. Daugavpils lingvistisko ainavu atainojošais ilustratīvais materiāls no 19. gs. vidus līdz mūsdienām ir aplūkots ar mērķi raksturot valodas un rakstības kodu lietojumu, tipiskas leksēmas un kultūras simbolus, arī sociālās dzīves notikumu atainojuma paņēmienus Daugavpils lingvistiskajā ainavā dažādos laika periodos, izceļot būtiskākās pārmaiņas publisko tekstu izveides tradīcijā.

Pētījuma izpētes avoti ir fotogrāfijas ar skaidri vai daļēji salasāmām valodas zīmēm, piemēram, veikalu nosaukumiem, reklāmām, afišām, ceļa norādēm, plakātiem ar lozungiem, grafiti u. tml. Tās ir aplūkotas Daugavpils Novadpētniecības un mākslas muzeja (DNMM) arhīvā, Latvijas Nacionālā arhīva, Latvijas Nacionālās bibliotēkas digitālajā datu bāzē „Zudusī Latvija" (*http://zudusilatvija.lv/*), tīmekļa vietņu vēsturiskās tematikas rakstos un kolekcionāru forumos (*http://latgalesdati.du.lv*, *https://www.facebook.com/pages/Ретро-Даугавпилс-Латвия*, *http://old.nasha.lv/rus/blog, http://dinaburg.ru*, *http://rockbaro.net/daugavpils/dinaburg_old/*) un darba autores 2015. g. izveidotajā Baltijas valstu pilsētu lingvistiskās ainavas digitālajā datu bāzē (*http://lldata.ru.lv*).

Ir veikta arī preses izdevumu (piem., „Latgales Ziņas", „Latgales Vēstnesis", „Daugavas Vārds", „Daugavas Vēstnesis", „Padomju Daugava", „Latgales Laiks", „Динабург", „Сейчас" un „Миллион") izpēte, lai atrastu fotogrāfijas ar redzamām valodas zīmēm un informāciju par konkrētā laika lingvistisko ainavu: uzņēmumu dibināšanas gadu, atrašanās vietu, tā īpašnieku un darbiniekiem, darbības jomu un piedāvājumu, arī par pārcelšanos uz citu ēku u. tml. Papildus ir izmantoti vēsturnieku Gesela Maimina un Žannas Romanovskas pētījumi par Daugavpils pilsētas ielu (t. sk. uzņēmumu un iestāžu) vēsturi. Tāpat ir veikta valodu lietojuma regulējošo normatīvo dokumentu kontentanalīze.

Rakstā kā pētnieciskā metode ir izmantota vēsturiski salīdzināmā metode, lai Daugavpils lingvistiskās ainavas datus un publiskās informācijas izveides ietekmējošos faktorus salīdzinātu diahroniskā aspektā (dažādos laika posmos), datējot to vēsturisko attīstību. Valodas zīmju interpretācijai noderīgas ir diskursu sakaru analīzes (*nexus analysis*) atziņas, ka valodu lietojums ir skatāms korelācijā ar dažādiem diskursiem (telpas, vēstures, politisko un kultūras) un iedzīvotāju sociālajām aktivitātēm (Hult 2009, 90–93).

Raksta struktūra: vispirms ir sniegts plašāks pētījuma metodoloģijas apraksts, tad Daugavpils lingvistiskās ainavas analīze sociālpolitiskajā un kultūrvēsturiskajā kontekstā, sākot no 19. gs. vidus līdz mūsdienām. Beigās ir nobeigums un būtiskākie secinājumi.

Diahroniskā pieeja lingvistiskās ainavas izpētē

Lingvistiskā ainava ir aplūkojama kā sociāla valodas politikas lingvistiskā prakse un valodas situācijas reprezentācija konkrētā vietā un laikā (*te* un *tagad* princips), taču tā nav uztverama par statisku veidojumu, jo tā nemitīgi mainās. Publiskajā telpā vienmēr vairāk vai mazāk intensīvi tiek izvietoti iepriekš nebijuši rakstveida ziņojumi, lai demonstrētu jaunus

uzņēmumus vai to maiņu, reklamētu atšķirīgus pasākumus, preces un pakalpojumus, lai atklātu savu identitāti, demonstrētu pārliecību un izteiktu viedokli piketā, demonstrācijās vai grafiti tekstos.

Kā piemēru var minēt 1. attēlā redzamās 4 fotogrāfijas, kas ataino viena uzņēmuma veida – kinoteātra – ēku nemainīgo atrašanās vietu (mūsdienu Rīgas ielas un Vienības ielas stūrī), atšķirīgos arhitektoniskos risinājumus, valodas un nosaukuma maiņu dažādos laikos. Augšā pa kreisi fotogrāfijā ir redzama koka ēka – 1909. g. atvērtais kinoteātris (saukts arī par ilūziju teātri) *ЭДЕН*[1] 'Eden' ar nosaukumu krievu valodā un Latvijas karogu. Blakus ir fotogrāfija no 20. gs. 40. gadiem, kurā ir redzama jauna kinoteātra „Daugava" nosaukuma zīme un indiešu filmas „Бродяга" 'Klaidonis' afiša krievu valodā. Jāpiebilst, ka vēlāk šis ergonīms ir izvēlēts cita pilsētas kinoteātra nosaukšanai (Viestura ielā, sk. tālāk), atainojot gan transonimizāciju (ergonīma pamatā ir hidronīms) un tradīciju turpināšanu, gan arī potamonīma plašo izmantojumu dažādu nosaukumu izveidē (tā, piem., arī tekstilfabrikas, patērētāju biedrības un apavu rūpnīcas) un līdz ar to zināmu trivialitāti.

1. attēls. Kinoteātri dažādos laikos (Foto: *http://dinaburg.ru*)

[1] Šeit un turpmāk piemēros ir saglabāta teksta oriģinālrakstība.

Lejā pa kreisi fotogrāfijā ir ātri uzceltais (75 dienās) un 1957. g. atklātais kinoteātris, kas nosaukts par godu padomju celtniekiem. Uz ēkas fasādes ir izvietots arī nomenklatūras vārds *KINO* latviešu un krievu valodā. Fotogrāfijā blakus ir redzams, ka pēc pāris gadiem ir nomainīta izkārtne ar nosaukuma zīmi, kurā ir lasāms vairs tikai kinoteātra simboliskais ergonīms ar atšķirīgu burtu fontu. Fotogrāfijā vēl ir vācu filmas „Люди с крыльями" 'Cilvēki ar spārniem' afiša bez attēlu izmantojuma. Kā redzams, kopumā kinoteātra ārtelpas informācija padomju laikā ir bilingvāla, katrā no valodām galvenokārt sniedzot atšķirīgu informāciju. Tāpat jāpiebilst, ka vēl pēc dažiem gadiem atkal tiek nomainīta nosaukuma zīmes izkārtne, saglabājot simbolisko ergonīmu, kas vizuāli vairāk līdzinās sākotnējam noformējumam – rokraksta imitācijai.

Atgriežoties pie lingvistiskās ainavas izpratnes laika aspektā, jānorāda, ka valodas zīmes tiek arī noņemtas, ja tās zaudē savu aktualitāti (piem., uzņēmums bankrotē, pasākums ir jau noticis), neatbilst normatīvajiem aktiem par valodas lietojumu publiskajā telpā vai ir nesankcionētas, retāk – vandālisma gadījumos. Ne tik bieži ir vērojama esošo tekstu korekcija un/ vai papildināšana.

Tomēr vispārīgas publisko ziņojumu satura un valodas lietojuma izmaiņas ir vērojamas līdz ar krasiem sociālajiem un politiskajiem procesiem, nozīmīgos pagrieziena punktos (piem., varas un ideoloģijas nomaiņā, iestāšanās vai izstāšanās no kādas valstu savienības, straujas migrācijas rezultātā). To rezultātā, piemēram, tiek nomainīti vai atjaunoti ielu nosaukumi atbilstoši ģeopolitiskajai situācijai: 19. gs. Dvinskā bija Vladimira iela (*Владимирская*), kas bija viena no centrālajām ielām un kurā gadsimta beigās atradās pilsētas klubs – iecienīta bagātnieku izklaides vieta, J. Padežina bibliotēka (sk. tālāk), individuālie uzņēmumi un mācību iestādes. 1940. g. tā tika pārdēvēta par Padomju ielu (*Советская*), demonstrējot citu pārvaldes sistēmu, bet pēc Latvijas Republikas neatkarības atgūšanas – par Ģimnāzijas ielu. Cits piemērs: līdz 1917. g. pilsētas garāko ielu Sanktpēterburgas virzienā sauca par Šosejas ielu (*Шоссейная*), 20. gs. 20. gados tā tika pārdēvēta par 18. novembra ielu, par godu Latvijas Republikas proklamēšanas dienai, padomju laikā par – Sarkanarmijas ielu (*Красноармейская*), izrādot cieņu PSRS bruņotajiem spēkiem, bet 1991. g. tā atguva nosaukumu – 18. novembra iela. Piemēri rāda, ka urbanonīmu izvēles pamatā ir vēsturiska persona, varas pārvaldības un ideoloģiskās nostādnes, sociāli nozīmīgs objekts, ceļa raksturojums un svarīga notikuma datums (par toponīmiem un vēsturisku personu vārdiem mūsdienu Latgales urbanonīmos sk. Matisovs 2013, 49–61).

Tiešu varas un valodas pārvaldības maiņu demonstrē 2. attēla fotogrāfija, kurā ir redzams, kā 1944. g. jūlijā Sarkanās armijas karavīri noņem

no Tautas nama (tagadējā Vienības nama) fašistiskās Vācijas simboliku un, iespējams, arī izkārtni vācu valodā (*[-dat-] Kino und Theater* '[-dat-] Kino un teātris').

2. attēls. Publiskās informācijas noņemšana no Tautas nama
(Foto: *http://old.nasha.lv/rus/blog*)

Tirgus pārorientēšanās uz rietumiem pēc neatkarības atgūšanas un Latvijas iestāšanās ES ir veicinājusi angļu valodas kā starptautiskas valodas biežu lietojumu, jo īpaši komercdarbības un tūrisma jomas valodas zīmēs. Tāpat ārvalstu iedzīvotāju – uzņēmēju – pieaugums Latvijā pēdējās desmitgadēs un citu kultūru pieredzes iepazīšana ir ietekmējusi jaunu valodu parādīšanos lingvistiskajā ainavā (piem., ķīniešu un indiešu ēdnīcu zīmēs, sk. tālāk).

Tomēr, kā rāda lingvistiskās ainavas izpētes tendences, publiskie ziņojumi visbiežāk tiek analizēti, izmantojot sinhronisko pieeju, lai tos analizētu kādā konkrētā laikā un raksturotu tā brīža sociolingvistisko situāciju, to ietekmējošos faktorus (Backhaus 2007; Shohamy, Gorter 2009; Helot, Barni, Janssens, Bagna 2012; Lazdiņa, Pošeiko, Marten 2013). Šāds pētījums ir salīdzinoši ātrāk un vieglāk īstenojams. Retāk tiek izmantota diahroniskā pieeja, vēsturiski izsekojot valodu lietojumam lingvistiskajā ainavā, uzmanību pievēršot lingvistisko procesu attīstībai saistībā ar citu sociālo procesu attīstību. Kā piemēru var minēt valodnieces Anetas Pavlenko (*Aneta Pavlenko*) pētījumu. Tajā, piesakot lingvistiskās ainavas diahronisko izpētes metodi, ir veikta seno fotogrāfiju izpēte arhīvos un apkopoti citu zinātnieku pētījumi, lai noskaidrotu, kuras valodas ir lietotas Ukrainas galvaspilsētas Kijevas lingvistiskajā ainavā dažādos laikos (no 9. gs. līdz mūsdienām), un lai diskutētu par valodas maiņu ietekmējošiem faktoriem: pilsētas ģeopolitiskās situācijas maiņām, rusifikāciju, nacionalizāciju, globalizāciju (Pavlenko 2010).

Savukārt Pīters Bekhauss (*Peter Backhaus*) ir salīdzinājis līdzās pastāvošo senāko (1997) un jaunāko (2003) valodas zīmju izveides īpatnības Japānas galvaspilsētas Tokijas lingvistiskajā ainavā un raksturojis jauninājumus (Backhaus 2005).

Ievadā pieteiktā vēsturisko valodas zīmju datu bāze, neskatoties uz avotu daudzveidību, vēl joprojām ir nepilnīga, jo seno fotogrāfiju meklēšana ir sarežģīta un lēna. Muzeju arhīvos, laikrakstos un vēstures grāmatās to skaits nav liels, trūkst informācijas par seno fotogrāfiju kolekcionāru privātajām kolekcijām, kā arī TV un preses darbinieki – filmētāji un fotogrāfi – nelabprāt vēlas veikt šādu fotogrāfiju atlasi (resp., meklēt fotogrāfijas ar valodas zīmēm) un dalīties ar arhīva materiāliem. Daudziem vēstures materiālos minētajiem faktiem, piemēram, par uzņēmumu nosaukumiem un demonstrāciju plakātiem nav vizuālā pierādījuma – fotogrāfiju. Tā, piemēram, LNMM ir tikai dažas padomju laika fotogrāfijas ar publiskajiem tekstiem, jo, kā atzina muzeja darbiniece, sabiedrībā pastāv maldīgs aizspriedums – šīs nesenās pagātnes laika fotogrāfijas nav vēsturiski nozīmīgas.

Noteikti jāuzsver, ka ne visās fotogrāfijās ir saskatāms vai salasāms teksts un nosakāma valoda, atsevišķos gadījumos ir iespējams noteikt tikai rakstu kodu (piem., latīņu alfabēts vai kirilica). Grūtības sagādā arī fotogrāfijā redzamā notikuma vai situācijas konteksta noskaidrošana, piemēram, ne vienmēr ir skaidrs, kad un kāpēc notiek demonstrācija, kādēļ ir izvietots konkrēts plakāts vai paziņojums. Tāpat dažām fotogrāfijām, ja nav norādīts aptuvenais gadskaitlis, nav iespējams noteikt precīzu vismaz gadu desmitu.

Tomēr, neskatoties uz to, ka fotogrāfiju meklēšana un tanīs redzamo publisko tekstu izzināšana ir samērā ilgstošs process, valodas zīmes tiek pakāpeniski kolekcionētas. Tas notiek, pārfotografējot vai ieskenējot fotogrāfijas no muzeju materiāliem, vēsturiskām grāmatām (t. sk. pasta atklātņu albuma – Beļikovs 2005, un kalendāra – Daugavpils 2012) un „izgriežot" ar datorrīku *Šķēres* fragmentus (fotogrāfijas) no digitālajiem preses izdevumiem, datu bāzēm un forumiem. Iegūtie attēli tiek saglabāti datora dokumentu mapē, piešķirot katram konkrētu numuru. Turpmākai datu analīzei lietderīga ir tabulas izveide, kurā tiek ierakstīts, pirmkārt, katra attēla numurs un tā ieguves avots, norādot nepieciešamo informāciju precīzai atsauču noformēšanai, piemēram, muzeja krājuma numuru, avīzes izdošanas gadu, numuru un lapaspusi, tīmekļa vietni un attēla īpašnieku, ja ir zināms; bieži tīmeklī pieejamos vēsturnieku un kolekcionāru forumos fotogrāfiju publicētāji nav šī materiāla īpašnieki, bet gan starpnieki, kas bibliotēkās vai muzejos pārfotografējuši vai ieskenējuši attēlu. Otrkārt, tiek minēts precīzs gads (ja ir zināms) vai aptuvenais laika periods un fotogrāfijā redzamā vieta un norādīts valodas zīmes veids – nosaukuma zīme, reklāma, ielas nosaukuma zīme,

norāde u. tml. Tāpat tabulā tiek ierakstīts komentārs par šo fotogrāfiju, minot papildu informāciju par redzamo aktivitāti (piem., gājienu, piketu, svētkiem), iestādi vai uzņēmumu, raksturojot valodas īpatnības, valodu kontaktus, informāciju katrā no valodām un tulkojumu, interpretējot vizuālo materiālu (simbolus un zīmējumus).

Šajā pētījumā iegūtie dati ir aplūkoti četros laika periodos: Krievijas impērijā, pirmajā Latvijas brīvvalstī (t. s. Ulmaņlaikos), Padomju Savienībā un mūsdienās (20. gs. beigās un 21. gs. sākumā). Jāuzsver, ka rakstā visi citētie piemēri no Daugavpils lingvistiskās ainavas ir darba autores datu bāzē, respektīvi, fotogrāfijās aplūkotie publiskie teksti.

Sociālā dzīve, valodas politika un lingvistiskā ainava cauri laikiem

No 19. gs. vidus līdz 20. gs. sākumam Daugavpils bija lielākā pilsēta Krievijas impērijas Vitebskas guberņā un tā tiešā veidā atradās krievu ietekmes sfērā, kas noteica arī vietējo iedzīvotāju (gk. ebreju un krievu, tad poļu, latviešu, baltkrievu un vāciešu – Якуб 1998, 37–38) sociālo dzīvi. Tā laika valodas un kultūras politiku skaidri ataino rusifikācija: latīņu drukas aizliegums; krievu valoda kā vienīgā lietvedības valoda un mācību valoda skolās, arī astionīma maiņa gadsimta beigās, pilsētu pārdēvējot par Dvinsku.

Par sociālās labklājības attīstību liecina, pirmkārt, izglītības un kultūras dzīves veidošanās. Tiek atvērtas dažādas mācību iestādes (piem., pirmā vīriešu skola 1880. g., vācu, latviešu, ebreju skolas (t. sk. skola ar ivritu kā mācību valodu), reālskola, kurā franču valodu mācīja pirmā sieviete skolotāja – Maimins 2010a), 1856. g. tiek atklāts Dramatiskais teātris, kas bija pirmais krievu teātris Latvijā, izveidotas bibliotēkas un grāmatnīcas.

Pilsētā pirmo grāmatu veikalu un privāto bibliotēku 1859. g. atvēra sīkpilsonis Jakubs Padežins; tā bija lielākā bibliotēka Vitebskas guberņā ar vairāk nekā 13 tūkstošiem grāmatu 19. gs. beigās un 50 tūkstošiem vienību 20. gs. sākumā un pastāvēja līdz Pirmajam pasaules karam. Pirmā publiskā lasītava literāta Nikolaja Gogoļa vārdā tika atvērta tikai 1904. g. (LCB). J. Padežina bibliotēka un grāmatnīca 20. gs. sākumā atradās vienā ēkā ar igauņu izcelsmes sabiedriskā darbinieka Jāņa Juttas aptieku. Vienā ārtelpas izkārtnē bija lasāms teksts – *КНИЖНЫЙ МАГАЗИН БИБЛІОТЕКА ЯКОБА ПОДЕЖИНА* ‘Jakuba Padežina grāmatu veikals bibliotēka’, otrā – *АПТЕКА ПОДѢ ОРЛОМѢ МАГИСТРА ФАРМАЦІЯ ЯНА ЮТТА [..]* ‘Farmācijas maģistra Jāņa Jutta aptieka zem ērgļa [..]’. Kā redzams, abās nosaukuma zīmēs ir uzņēmuma īpašnieka tieša pašreprezentācija krievu valodā, aptiekas gadījumā, norādot arī īpašnieka izglītību, lai demonstrētu profesionālo kvalifikāciju un atbilstību piedāvātajai darbības sfērai.

20. gs. sākumā aktīvi tiek izdotas sociālpolitiskas un literatūras avīzes krievu valodā (pirmā avīze Daugavpilī 1900. g. – „Двинский листок" 'Dvinskas lapiņa', tad „Западная Двина" 'Daugava', „Двинский курьер" 'Dvinskas kurjers', „Двинский огонек" 'Dvinskas uguntiņa' u. c.) un atvērti pirmie kinoteātri (*ЭДЕН* 'Eden' (sk. 1. attēlu) un 1910. g.– *АПОЛЛО* 'Apollo').

Otrkārt, ir vērojama rūpniecības un tirdzniecības attīstība; savu darbību uzsāka un pilnveidoja, piemēram, ķieģeļu ražošanas uzņēmums, maizes un baranku ceptuve, sērkociņu un tabakas fabrikas, ādas apstrādes uzņēmums u. c., tika atvērti arī jauni veikali. Ja 18. gs. beigās viens veikals bija uz 420 pilsētas iedzīvotājiem, tad 19. gs. beigās jau uz 75 iedzīvotājiem (Якуб 1993, 48–61). Veikalu nosaukumi ir krievu valodā un to pamatā galvenokārt ir nomenklatūras vārdi un īpašnieka personvārdi. Tā, piemēram, izkārtne *ФРУКТОВАЯ ТОРГОВЛЯ РОЗЕНБЕРГ* 'Augļu tirgotava Rozenbergs' ar stilizētu pirmo burtu *Ф*, nosaukuma zīme *М. У. ТУРШУ.* 'M. U. Turšu.' un divas reklāmas, kas verbāli un attēlu veidā norāda uzņēmuma darbības spektru – *ПРОДАНА [..] СИГАРѢ* 'pārdoti [..] cigāri', *ТАБАКА* 'tabaka' un attēli ar smēķējošiem cilvēkiem. Jāpiebilst, ka liela daļa veikalu un aptieku ergonīmu līdz pat 20. gs. vidum ir ebreju izcelsmes, jo ebreju iedzīvotāju skaits pilsētā bija liels un daudzu nodarbošanās bija saistīta ar tirdzniecību un medicīnu (sk. tālāk).

3. attēlā pa kreisi ir redzama 19. gs. beigu fotogrāfija ar tirdzniecības centru „Tirgus māju rindas" jeb „Dzelzs rindas" (*Гостинный дворъ* 'Ēku komplekss ar tirdzniecības vietām un noliktavām'), kas pastāvēja līdz 20. gs. 40. gadiem, kad daļa nodega Otrā pasaules kara laikā, bet daļa tika nojaukta, lai ierīkotu jaunu tirgus un parādes laukumu. Fotogrāfijā pa labi ir redzama tā pati ēka, bet pēc Pirmā pasaules kara, kad te atradās 1907. g. Rīgā izveidotās Kooperatīvo biedrību centrālās savienības (turpmāk KBCS – S. P.) „Konzums" nodaļa, kas nodarbojās ar importpreču piegādi, lauksaimniecības ražojumu iepirkšanu, konsultēšanu agrotehniskajos jautājumos un kredītu izsniegšanu.

Pievēršot uzmanību izkārtnēm, ir redzams, ka pirmajā fotogrāfijā ir vīna tirgotavas nosaukuma zīme ar senu šāda veida tirdzniecības vietas nosaucošu nomenklatūras vienību *РЕНСКОВОЙ ПОГРЕБѢ* 'Reinas pagrabs < Reinas vīna pagrabs', kas ir atrodams arī 1888. g. izdotā Sanktpēterburgas tirdzniecības vietu uzskaites grāmatā (Коллектив авторов 1888, 224). Uzmanība jāpievērš arī uzrakstiem uz fotogrāfijas: pa kreisi ir ar roku uzrakstīts sveiciens vācu valodā *Gruss aus Dwinsk* 'Sveiciens no Dvinskas', pa labi – iespiests teksts vācu un krievu valodā *Kaufhof. Гостинный дворъ* 'Universālveikals'.

3. attēls. „Tirgus māju rindas” 19. gs. beigas un 20. gs. 20.–30. g. (Foto: *https://www.facebook.com/pages/Ретро-Даугавпилс-Латвия* un LNMM Nr. 14267)

Savukārt otrajā fotogrāfijā ir piecas izlasāmas izkārtnes: četras nosaukuma zīmes un reklāma. Galvenajā nosaukuma zīmē ir teksts *Centrālās savienības KONZUMS Daugavpils nodaļas MAŠĪNU NOLIKTAVA* latviešu valodā un abpus izvietoti attēli, zemāk novietotajā nosaukuma zīmē ir ekvivalents teksts latviešu un krievu valodā – *DZELŽU TIRGOTAVA ЖЕЛЕЗНАЯ ТОРГОВЛЯ* un arī attēli (piem., pa kreisi ir āmurs un knaibles). Durvīm abās pusēs ir KBCS simboliskais nosaukums latviešu valodā, savukārt reklāmā ir salasāms bilingvāls (latviešu un krievu valodā) rosinājums – S*MĒĶĒJIET TIK TAK КУРИТЕ ТИК ТАК*, kam pa vidu ir attēls ar sievietes un vīrieša profilu. Uzmanība jāpievērš svarīgāko vārdu izcēlumam izkārtnēs ar lielāku burtu izmēru un lielo sākumburtu lietojumu. Citās šīs ēkas fotogrāfijās arī ir konstatētas nosaukuma zīmes, afišas un reklāmas ar vienu vai divu valodu (latviešu un krievu valodas) lietojumu.

Šajā laika periodā, treškārt, pamazām tiek veidota pilsētas infrastruktūra. Īpaši būtiska ir dzelzceļa mezgla pilnveidošana, atklājot līnijas, piemēram, uz Pēterburgu, Orlu (Krievijā), Šauļiem (Lietuvā) un Varšavu (Polijā), kas mainīja arī pilsētas tēlu un lingvistisko ainavu. Pie dzelzceļa stacijas tiek

izvietoti jauni uzraksti (piem., maršruta zīme *ВАРШАВА* ‘Varšava’ krievu valodā un bilingvāla izkārtne – *III KLASES BUFETE БУФЕТЂ III КЛАССА* – no 20. gs. sākuma) un atvērtas jaunas naktsmītnes (t. s. istabas) un viesnīcas, piemēram, 19. gs. 2. pusē bija viesnīcas *ГОСТИН. МОСКВА* ‘Viesn.(-īca) Maskava’, *БОЛЬШАЯ ЦЕНТРАЛЬНАЯ ГОСТИНИЦА* ‘Lielā, centrālā viesnīca’ ar 20 istabām un *КОНТИНЕНТ* ‘Kontinents’ (vēlāk te bija viesnīca *DAUGAVA*, tad – *LATVIJA*, mūsdienās – viesnīca *Latgola*). Savukārt 20. gs. sākumā tiek atvērta prestižā naktsmītne *БОЛЬШАЯ ГОСТИНИЦА* ‘Lielā viesnīca’, ko bija iecienījuši tā laika ievērojamie cilvēki (piem., ebreju literatūras klasiķis Šolems Aleihems – Maimins 2010b).

No lingvistiskā aspekta interesantas ir fotogrāfijas, kuru tekstos ir redzami krievu alfabēta burti **ѣ** un/ vai **і**, kas vēlāk – pēc 1918. g. krievu valodas ortogrāfijas reformas – oficiāli ir atcelti, bet praksē vēl kādu laiku tiek lietoti. Šādu uzrakstu skaits nav liels, bet ataino tā laika rakstības tradīciju ne tikai iespiestos rakstu izdevumos, bet arī publiskās telpas tekstos. Kā piemērus var minēt 4. attēlā redzamās valodas zīmes: monolingvālo Dubrovina parka nosaukumu *ДУБРОВИНСКІЙ САДѢ* ‘Dubrovina dārzs’ (par godu pilsētas mēram 1882. g.) uz parka ieejas vārtiem un bilingvālo (latviešu un krievu valodā) nosaukuma zīmi ar atšķirīgu nomenklatūras vārdu katrā valodā (*DRUKATAVA* un *ТИПОГРАФІЯ* ‘tipogrāfija’).

4. attēls. No kreisās: Dubrovina parka izkārtne ar nosaukumu krievu valodā 19. gs. beigās un tipogrāfijas nosaukuma zīme latviešu un krievu valodā 20. gs. sākumā (Foto: DNMM Nr. 9957 un Nr. 13505)

20. gs. sākumu raksturo strādnieku nemieri, protesti un demonstrācijas (1905. g. revolūcija), ebreju emigrācija, marksisma ideju izplatīšanās un boļševiku jeb lielinieku aktivitātes (piem., vairāku laikrakstu izdošanu un izplatīšanu – „Красное знамя” ‘Sarkanais karogs’, „Двинское слово” ‘Dvinskas vārds’ un „Клич” ‘Sauciens’ krievu valodā, „Sarkanais Strelneeks” latviešu valodā, nelegālā avīze „Latgalīšu Ceiņa” latgaliešu rakstu valodā), atdalīšanās no Vitebskas guberņas. Raksta sakarā būtiski uzsvērt latīņu drukas aizlieguma atcelšanu 1904. g., preses izdošanas iespējas.

1908. g. Rīgas Latviešu biedrības pareizrakstības komisijā tiek izstrādāti un pieņemti jaunie ortogrāfijas noteikumi (mūsdienu ortogrāfijas pamats), kas paredz latīņu burtu lietojumu, monoftonga garuma un konsonantu mīkstinājuma apzīmēšanu, līdzskaņa *w* aizstāšanu ar *v*. Tomēr vēlāk tiek veiktas izmaiņas, piemēram, pieļaujot garumzīmju nenorādīšanu patskaņiem, ja tie nemaina vārda nozīmi, un diftonga *ie* apzīmēšanu ar *ee*. Lingvistiskās ainavas dati vēl līdz 20. gs. 30. gadiem uzrāda diakritisko zīmju trūkumu, konsonantu *w* un monoftonga *e* dubultojumu diftonga vietā (sk. tālāk).

Vēlāk sakarā ar to, ka vācu armija okupē pilsētu 1918. g. un uzturas šeit gandrīz gadu, tiek izdota avīze „Dinaburger Zeitung" 'Dinaburgas avīze' vācu valodā un lingvistiskajā ainavā ir vērojama visai interesanta valodas situācija: publiskie teksti ir monolingvāli, bet līdzās esošu ēku izkārtnēs var redzēt vācu un krievu valodu. Tā, piemēram, vācu zaldātu viesnīca *Deutsches Soldatenheim* 'Vācu zaldātu nams' un grāmatu veikals *Feldbuchhandlung* 'Lauku grāmatnīca', veikala izkārtne ar tekstu *ГОТОВЫЕ ОДЕЖДЫ* 'Gatavi apģērbi' un *МАГАЗИН* 'veikals', veidojot bilingvālu informāciju vienas ielas robežās.

Pilsēta Latvijas Republikas sastāvā tiek iekļauta 1920. g. Pirmās brīvvalsts laikā iedzīvotāju nacionālais sastāvs ir citādāks nekā iepriekš – latvieši ir majoritāte, tad ebreji, poļi, krievi un citas tautības, kas ir saistīts ar kopējā iedzīvotāju skaita kritumu, kara gūstekņu un bēgļu ievērojamo izceļošanu no pilsētas un Latvijas kopumā (VSP 1921, 3, 38).

Var apgalvot, ka pilsētā Ulmaņlaikos ir kultūras uzplaukums ar piemītošu virsuzdevumu – izplatīt nacionālās idejas un veicināt latviskuma nostiprināšanos. Par to liecina jaunais astionīms, kam pamatā ir hidronīms (resp., Daugava), arī citu vietvārdu latviskošana. Tiek nodibināta Daugavpils Latviešu biedrība, kam ir būtiska loma sociālās dzīves uzlabošanā un kultūras attīstībā, tiek atvērtas jaunas bibliotēkas (piem., Skolotāju savienības, Latviešu biedrības, Dzelzceļnieku biedrības u. c.), sāk darboties vairākas municipālās iestādes (piem., policija).

Izglītības jomā ir vairāki nozīmīgi notikumi: pirmkārt, 1923. g. tiek atklāts Daugavpils Valsts skolotāju institūts (iepriekš skolotāju seminārs), ko vada Latgales atmodas darbiniece Valērija Seile un kā tradīcijas mūsdienās turpina Daugavpils Universitāte (Lukaševičs 2012, 161). 5. attēlā ir redzama fotogrāfija ar Daugavpils Valsts institūta ēku 20. gs. 40. gados, kad pēc četru gadu pārtraukuma institūtā atsāktas studijas, bet 50. gados tiek pārdēvēta par pedagoģisko institūtu. Pie sienas, abpus durvīm ir izvietotas, visticamāk, „dvīņu" valodas zīmes – divas nosaukuma zīmes ar identu tekstu krievu un latviešu valodā.

5. attēls. Daugavpils Valsts institūta nosaukuma zīmes
(Foto: *https://www.facebook.com/pages/Ретро-Даугавпилс-Латвия*)

Otrkārt, minama 1923. g. atvērtā Latgales Tautas konservatorija (vēlāk pārdēvēta par Daugavpils Tautas konservatoriju), treškārt, esošo skolu sistēmas maiņa, palielinot latviešu valodas lomu izglītībā. 1934. g. pilsētā ir 6 krievu, 5 ebreju, 4 latviešu, 4 poļu, viena vācu un baltkrievu pamatskola, kas neoficiāli tiek sauktas skolu direktoru vārdos, lai diferencētu vienu no otras. Ebreju skolās mācību valodas ir krievu valoda, jidišs vai ivrits. Jau pēc gada tiek slēgtas vācu un baltkrievu skolas un atvērtas apvienotās skolas ar latviešu mācību valodu un obligāto dzimtās valodas un reliģijas apmācību (Maimins 2011). Tāpat pilsētā ir vairākas valsts pamatskolas, ģimnāzijas (latviešu, poļu, krievu, baltkrievu) un profesionālās skolas (piem., ebreju amatnieku skola, poļu amatnieku skola, valsts dzelzceļa aroda skola).

Saņemot valsts prezidenta K. Ulmaņa atļauju un priekšlikumu kultūras nama nosaukuma izvēlei (netiešu pavēli vadoņa kulta stiprināšanai), 1937. g. tiek atklāts daudzfunkcionālais *VIENĪBAS NAMS*. Šeit ir viesnīca, baseins, teātris, frizētava, konditoreja (arī izkārtnē – *KONDITOREJA* – bez simboliskā ergonīma), tipogrāfija „Rota”, izdevniecība un redakcija „Daugavas Vēstnesis”, no 1938. g. Daugavpils pilsētas bibliotēka un divus gadus arī *ARMIJAS EKONOMISKAIS VEIKALS*, kura lielformāta reklāmas bieži ir ievietotas tā laika preses izdevumos. Pie Vienības nama atrodas arī taksometru pietura un pirmā pilsētas degvielas uzpildes stacija, pie kā ir izkārtnes ar jaunā uzņēmuma ergonīmu *SHELL*.

Šajā laika periodā veidojas vietējās preses tradīcijas, kā piemērus var minēt pilsētā iespiestās avīzes: „Daugavas Vārds” (1926.–1928.), „Latgales Ziņas” (1928.–1934.) un „Latgales Vēstnesis” (1934.–1939., vēlāk – „Daugavas Vēstnesis” (1939.–1941.)) latviešu valodā, arī laikrakstus latgaliešu rakstu valodā – „Latgalīts” un „Latgolas Dorbs” (1924.–1931., 1934), kādu laiku te arī tiek izdots žurnāls „Latgolas škola”, tāpat arī kalendāri (piem., ilggadējais „Latgolas lauksaimnīka kalendārs (1924.–1935.), „Latgolas zemnīku jaunōtnes kabatas kalendārs 1934. godam”). Tanī pat laikā netiek aizliegta nacionālo minoritāšu biedrību un organizāciju darbība, taču tās tiek

uzraudzītas, piemēram, mazākumtautību valodu lietojumam koncertu dziesmu programmās ir bijusi nepieciešama atļauja. Tāpat tiek atvērtas cittautu bibliotēkas un izdota prese, piemēram, krievu avīze „Двинский голос" 'Dvinskas balss' (ar nosaukuma maiņām no 1925. g. līdz 1940. g.) un poļu avīze „Dzwon" 'Zvans', kas bija pirmā dienas avīze Latgalē (sk. 6. attēlu).

6. attēls. Divu 20. gs. 20. g. laikrakstu izkārtnes un redakciju darbinieki ar avīzēm rokās (Foto: *http://dinaburg.ru/*)

Pievēršot uzmanību lingvistiskās ainavas datiem Latvijas brīvvalsts laikā, ir redzams, ka līdz pat 20. gs. 30. gadiem pilsētas lingvistiskajā ainavā netiek lietotas diakritiskās zīmes (piem., *VINU TIRGOTAVA* un *DZELZU TIRGOTAVA S. KARASIN*), daudziem tiešajiem un simboliskajiem ergonīmiem nav galotnes (piem., frizētava *FRIZIERS M. MILOSEVSKIS*, apģērbu veikals *ELEGANT*, radio, elektrības un foto veikals *KOSMOS*, sk. arī citus piemērus), diftongs *ie* tiek apzīmēts ar monoftongu dubultojumu – *ee* (piem., *Rigas eela*), bieži tiek izmantotas tādas leksēmas kā *tirgotava*, *restoracija* 'restorāns', *traktieris* 'neliels restorāns, kafejnīca' un *tējnīca*, *aditava*, *manufaktūra*, *galantērija* un *divertisments*. Teksts nereti ir divās valodās (gk. latviešu un krievu valodā, bet vienā afišā ir saskatāms arī jidišs vai ivrits). Kā piemēru var minēt veikala ergonīmu *L. K. MAZURKEVIC Л. К. МАЗУРКЕВИЦЂ* (sk. arī citus piemērus). Tāpat jāpiebilst, ka ir konstatētas divu samērā tuvu esošu veikalu nosaukuma zīmes ar identu saturu – *GATAVI APĢĒRBI* – un atšķirīgu izkārtņu formu, kas funkcionē par vienīgo uzņēmumu ārtelpas reklāmas diferencētāju.

Valodas politikas aspektā būtisks ir 1935. g. pieņemtais likums par valsts valodu, kurā ir teikts, ka „valsts valoda ir latviešu valoda un ka atklātiem izziņojumiem: izkārtnēm, afišām, plakātiem, gaismas reklāmai [..] jābūt valsts valodā. [..] Citu valodu lietošana pielaižama ar iekšlietu ministra vai viņa pilnvarotas personas atļauju. Ja bez valsts valodas lietota vēl kāda cita valoda,

tad latviešu tekstam ierādāma galvenā vieta un formas un satura ziņā tas nevar būt mazāks par tekstu citā valodā" (Ulmanis, Gulbis 1935).

Sociālpolitiskā situācija ir par pamatu tam, ka kopš 20. gs. 30. – 40. gadiem latviešu valodas lietojums un funkcionalitāte lingvistiskajā ainavā paplašinās un krievu valodas lietojuma biežums ievērojami samazinās. Latviešu valoda kā brīvas Latvijas simbols un vērtība iegūst līdz šim nebijušu prestižu publiskajā informācijā. Vairākās fotogrāfijās ir lasāmi tautiskā romantisma garā veidoti plakāti. Tā, piemēram, 7. attēlā pa kreisi ir redzams 1935. g. 23. novembrī atklātais Vienības tilts pāri Daugavai, kuru rotā retorisks mudinājums izmantot jauno tiltu un pilsētas ģerboni. Teksts uzsver ikviena būtisko nozīmi un līdzatbildību savas vides (plašākā nozīmē – vienotas valsts) veidošanā un apsaimniekošanā. Savukārt attēlā pa labi ir karaspēka vienības, kas atgriezušās no manevriem, gājiens 1938. g. 21. septembrī un vārti ar slavinošu uzrakstu – latviešu valodas tautasdziesmas fragmentu. Šos plakātus vieno valsts karogs kā brīvības simbols un publiskā ziņojuma noformējuma elements, bet arī teksta nepastāvīgums – abas valodas zīmes ir vienreizēja publiskā pasākuma liecības, līdz ar to sevišķi nozīmīga ir to kultūrvēsturiskā vērtība.

7. attēls. No kreisās: plakāts uz Vienības tilta un militārā gājiena vārtiem (Foto: *http://old.nasha.lv/rus/blog*, *https://www.facebook.com/pages/Ретро-Даугавпилс-Латвия*)

Otrā pasaules kara laikā pilsēta tiek ļoti izpostīta (apm. 70 % ēku iznīcinātas), liela daļa vietējo iedzīvotāju tiek deportēti un/ vai nogalināti. Savukārt pēc kara migrācijas (gk. krievvalodīgo viesstrādnieku iebraukšanas) un straujās rūpniecības attīstības (piem., metālapstrādes, pārtikas, ādas un apavu, tekstila un apģērbu nozares) rezultātā iedzīvotāju skaits pieaug, īpaši krievu īpatsvars Daugavpilī trīskāršojas (Barkovska, Šteimanis 2005, 96).

Ražošanas uzņēmumu un strādnieku masveida pieaugums padomju laikos rada nepieciešamību pēc jaunu ēku (piem., rūpnīcu un fabriku, daudzstāvu māju, veikalu, izglītības iestāžu un kultūras namu) un mikrorajonu

(piem., Ķīmiķu ciematu) būvniecības un tramvaja sistēmas izveides 20. gs. 50. gados, paplašinot ne tikai apdzīvojamo teritoriju pilsētā, bet arī lingvistisko ainavu.

Līdzās tekstam latviešu valodā atkal arvien biežāk tiek izvietoti teksti krievu valodā. Kā piemēru var minēt kādu fotogrāfiju, kurā ir redzams jaunatklātais kultūras nams un lielveikals Ķīmiķu ciematā, virs kura ir izvietota bilingvāla nosaukuma zīme *Д. К. ХИМИКОВ* 'Ķīmiķu K.(-ultūras) N.(-ams)' *KULTŪRAS PILS* ar atšķirīgu informāciju katrā valodā, krievu valodā norādot arī iestādes atrašanās vietu. Pie sienas ir izkārtne ar uzrakstu – *TIRDZNIECĪBAS NAMS* – un divi automašīnu ražotņu zīmoli – *HONDA* un *VOLVO*. Cits piemērs – uzņēmuma „dvīņu valodas zīmes", kurās ir plaši izvērsts piedāvājuma klāsts: *VĪRIEŠU UN SIEVIEŠU VIRSDRĒBJU ŠŪŠANU UN REMONTU, APAVU UN ZEĶU REMONTU, PULKSTEŅU REMONTU. FRIZĒTAVA, MANIKĪRS*. Kā redzams, latviešu valodas teksta pirmā daļa ir akuzatīvā, atbildot uz jautājumu – ko uzņēmums piedāvā? Tāpat ir vērojams vārda *remonts* trīskārtējs atkārtojums.

Jāuzsver, ka padomju laikus spilgti raksturo citādā cilvēka (resp., komunisma cēlāja) un kolektīvisma attiecību veidošana, kurās būtiskas ir valsts intereses, savstarpējā uzticība, disciplīna, padomju patriotisms un vērtības, kā arī pārraudzība (t. sk. izdevumu cenzūra). Tā, piemēram, visos svētku gājienos un dažāda veida publiskajos pasākumos ir redzami plakāti, kuros verbālo informāciju papildina Vladimira Ļeņina un Josifa Staļina attēli, Padomju Savienības un komunisma simbolika (gk. sarkanā zvaigzne, karogi). Vēl viena tipiska mākslinieciskā noformējuma iezīme – teksta (gk. ergonīmu, reklāmu) izvietojums virs ēkām.

Pilsētā krievu valoda dominē lielākoties visās dzīves jomās, piemēram, vadošajos amatos izvēloties galvenokārt Krievijas latviešus un krievus ar vājām vai vispār bez latviešu valodas zināšanām. Tāpat tās lietojums ir lietvedībā un mācību iestādēs. Lai gan skolās notiek dzimtās valodas un literatūras stundas, tām ir mainīts saturs (piem., ābecēs ir V. Ļeņina attēli, stāstiņi par Kremli u. tml.) un mazāks mācību stundu skaits. Kopumā krievu skolu skaits palielinās, bet mazākumtautību skolu skaits – samazinās, atsevišķas skolas pēc kara vispār netiek atjaunotas. Pozitīvi ir vērtējama obligātās pamatizglītības (7 klašu) noteikšana, piesardzīgi – 1953. g. pieņemtais lēmums par vienoto ortogrāfijas, interpunkcijas un runas režīmu skolās (t. sk. dialektu lietojuma aizliegumu mutvārdu saziņā starpbrīžos). Padomju laikos pilsētā tiek drukātas sešas avīzes (t. sk. „Taisneiba" un „Правда" latgaliešu rakstu valodā).

Daugavpils lingvistiskajā ainavā krievu valoda ir konstatēta daudzās monolingvālajās valodas zīmēs, piemēram, oficiālās un komerciālās jomas

ergonīmos, piedāvājuma zīmēs pie veikaliem, afišās, reklāmās, pilsētas kartē tramvajā, uzrakstos uz pasta kastēm (piem., ergonīms *АВТОВОКЗАЛ* ‘autoosta’, rosinājumi virs universālveikala un bankas – *ХРАНИТЕ ДЕНЬГИ В [..] КАССЕ* ‘Glabājiet naudu [..] kasē’ un *ПОКУПАЙТЕ ОБЛИГАЦИИ ВЫИГРЫШНОГО ЗАЙМА 1982 ГОДА* ‘Pērciet 1982. gada laimējošā aizdevuma obligācijas’). Krievu valoda ir arī lielākajā daļā bilingvālo valodas zīmju, piemēram, nosaukuma zīmēs *PASTS. TELEFONS. TELEGRĀFS. ПОЧТА. ТЕЛЕФОН. ТЕЛЕГРАФ* un *GRĀMATNĪCA КНИЖНЫЙ МАГАЗИН* ‘Grāmatu veikals’. Jāpiebilst, ka abos piemēros teksts katrā valodā ir atdalīts ar simbolu – rombu un kvadrātu.

20. gs. 80.–90. gados sākas PSRS sairšanas process un Latvijas tautas nacionālā atdzimšana (piem., Latvijas Tautas Frontes izveidošanās). Tā laika Latvijas valodas situācijas raksturojums parādās presē, norādot, ka „no lielākajiem etnosiem latviešu valodu vairumā pārvalda bez pašiem latviešiem vēl tikai lietuvieši, igauņi un čigāni. [..] Toties krievu valodu labi pārvalda gandrīz visi. [..] Visiem etnosiem krievu valodas pārvaldīšanas līmenis strauji aug un daudziem ir pat pārsniedzis savas dzimtās valodas pārvaldīšanas līmeni, piemēram, baltkrieviem, ukraiņiem, ebrejiem, poļiem, tatāriem, vāciešiem, armēņiem un moldāviem” (Mežs 1988).

1988. g. tiek apstiprināts LPSR Augstākās padomes lēmums par latviešu valodas statusu, kurā tiek uzsvērts, ka „latviešu valoda ir Latvijas Republikas valsts valoda, jo visu nacionālo valodu brīva un vispusīga funkcionēšana un attīstība atbilst ļeņiniskās nacionālās politikas principiem un PSKP XIX Vissavienības konferences rezolūcijām” (Gorbunovs 1988). Savukārt gadu vēlāk apstiprinātais LPSR Valodu likuma 17. pants paredz to, ka „iestāžu, uzņēmumu un organizāciju nosaukumi veidojami un dodami latviešu valodā un nepieciešamības gadījumā atveidojami vai tulkojami citā valodā. Uzrakstos šie nosaukumi lietojami latviešu valodā, nepieciešamības gadījumā tiem labajā pusē (vai apakšā) dodot tulkojumu krievu valodā vai kādā citā valodā” (Gorbunovs 1989).

Likumsakarīgi, ka lingvistiskajā ainavā ir vērojams monolingvālo valodas zīmju pieaugums latviešu valodā līdzās jau esošām un izvietotām bilingvālām valodas zīmēm. Tā, piemēram, autoostas nosaukuma zīme tiek nomainīta un tiešais ergonīms (*AUTOOSTA*) ir latviešu valodā, arī veikalu un kafejnīcu nosaukuma zīmes vairāk ir latviešu valodā, piemēram, ēdnīcas ergonīms *PELMEŅI*. Tomēr samērā daudz ir individuālo uzņēmumu valodas zīmju (gk. veikalu, kafejnīcu, restorānu un frizētavu), ielu nosaukuma zīmju, ceļa zīmju un norāžu (piem., valodas zīmē pie tramvaja durvīm – *IEEJA ВХОД*) latviešu un krievu valodā. Tāpat raksturīga aina ir bilingvāla informācija kopējā iestādes un uzņēmuma ārtelpas informācijā. 8. attēlā pa

kreisi ir divas valodas zīmes: augšējā ir lasāms tiešs ergonīms latviešu un krievu valodā – *SABIEDRISKĀS KĀRTĪBAS APSARDZĪBAS UN PĀRKĀPUMU PROFILAKSES CENTRS ЦЕНТР ПО ОХРАНЕ ОБЩЕСТВЕННОГО ПОРЯДКА И ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ ПРАВОНАРУШЕНИЙ*, ar paralingvistiskiem līdzekļiem izceļot tekstu krievu valodā, savukārt apakšējā – monolingvāla nosaukuma zīme krievu valodā: *ШТАБ АВТОДРУЖИНЫ ГОРОДА ДАУГАВПИЛС* ‘Daugavpils pilsētas autobrigādes štābs’ Attēlā pa labi ir fotogrāfija ar kinoteātra „Oktobris” ārtelpas reklāminformāciju 20. gs. 80. g. sākumā: izkārtni ar iestādes veidu norādošu nomenklatūras vārdu un simbolisko nosaukumu latviešu valodā un trīs afišas ar salasāmu tekstu krievu valodā. Jānorāda, ka šī kinoteātra projektētājs A. Krauklis saņēma godalgu arhitektūrā par modernu tehnisko risinājumu. Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas 1992. g. kinoteātra nosaukums ir „Austra”, savukārt 2001. g. – „Renesanse”, šobrīd ēka netiek izmantota tās sākotnējam mērķim.

8. attēls. No kreisās: divas oficiālās sfēras valodas zīmes un kinoteātra „Oktobris” ārtelpas reklāminformācija
(Foto: Māris Garkuls)

Daudz ir vienreizēju plakātu ar ideoloģisku retoriku – lozungiem un saukļiem – par godu kādam īpaši svarīgam notikumam (piem., plakāts mītiņā par godu LPSR Augstākās padomes vēlēšanām 1990. g. *ДА ЗДРАВСТВУЕТ СОВЕТСКАЯ КОНСТИТУЦИЯ – САМАЯ ДЕМОКРАТИЧЕСКАЯ КОНСТИТУЦИЯ В МИРЕ!* ‘Esi sveicināta padomju konstitūcija – pati demokrātiskākā konstitūcija pasaulē!’) vai kāda notikuma gadadienas svinībām (piem., plakāts 1985. g. 9. maija svinībās ar tekstu *40Я ГОДОВЩИНА ПОБЕДЫ СОВЕТСКОГО НАРОДА В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ!* ’Padomju tautas uzvaras Lielajā Tēvijas karā 40. gadadiena’).

Savdabīga ir fotogrāfija, kurā ir redzams cilvēku pikets ar Latvijas valsts karogu un plakātiem latviešu un krievu valodā; vienā no tiem ir retorisks teksts *ГОРКОМ – УМ, ЧЕСТЬ И СОВЕСТЬ?* ‘Padomju Savienības Komunistiskās

partijas Pilsētas komiteja – prāts, gods un sirdsapziņa?', kam blakus ir plakāts, kurā ir lasāms teksts *ATŅĒMUŠI MUMS PAGĀTNI – NEATŅEMIET MŪSU BĒRNIEM NĀKOTNI!*, vēl divos plakātos ir redzama uzruna – *БРАТЬЯ БЕЛОРУСЫ! [..]* 'Brāļi, baltkrievi [..]' un nesalasāms teksts. Šī fotogrāfija ataino 20. gs. 80. g. beigu un 90. g. sākuma nacionālas valsts izveides idejas, iespējams, atbalsta izteikšanu Baltkrievijai tās neatkarības deklarēšanā un, kas nav mazsvarīgi, demonstrantu vienotību neatkarīgi no tautības un valodas.

Pēc Latvijas Republikas neatkarības proklamācijas Daugavpilī tāpat kā pārējā Latvijā notiek pāreja uz brīvā tirgus attiecībām un privatizācija, bet aktualizējas arī sociālās problēmas: bezdarbs un preču dārdzība, arī starpnacionālās attiecības. Pilsētas etnisko sastāvu pamatā veido krievi, latvieši, poļi un baltkrievi.

Uzmanību pievēršot izglītībai un kultūrai mūsdienu Daugavpilī, ir redzama, pirmkārt, dažāda līmeņa un profila izglītības iestāžu daudzveidība (t. sk. arī privātās mācību iestādes, autoskolas, mācību centri). Otrkārt, kultūras aktivitātes nodrošina vairāki pilsētas kultūras nami un biedrības (t. sk. dažādu tautību: latviešu, krievu, poļu, baltkrievu, vācu un lietuviešu), kinoteātris un teātris, muzeji un mākslas centri, bibliotēkas. Pilsētā tiek izdoti 6 laikraksti, no kuriem viens – „Latgales Laiks" – ir latviešu valodā (ar paralēlu izdevumu krievu valodā), viens krieviski iznākošs žurnāls "Капитал Регион" 'Kapitāls Reģions' un žurnāls poļu valodā „Polis Latvijā", reizi mēnesī tiek translēta radio pārraide „Jauno Poļu balss" un TV programma „Daugavas viļņi" poļu valodā.

Savukārt, skatot izmaiņas valodas politikā, jāmin fakts, ka 1988. g. pieņemtajam valodas likumam 1992. g. tiek veikti grozījumi, kurā tiek mazināta krievu valodas loma publiskajā informācijā, minot, ka „iestāžu, uzņēmumu un organizāciju nosaukumi veidojami un dodami latviešu valodā, un, ja nepieciešams, atveidojami vai tulkojami citā valodā. [..] Atklātiem izziņojumiem, izkārtnēm, afišām, plakātiem, reklāmai [..] jābūt valsts valodā (Gorbunovs 1992). Šī paša gada nolikumā „Par valsts valodas lietošanu nosaukumos un informācijā" ir vērojami iepriekš aplūkotā valodu likuma grozījuma papildinājumi, precizējot, ka „iestāžu, uzņēmumu, uzņēmējsabiedrību, zemnieku saimniecību un organizāciju (turpmāk tekstā – „uzņēmumi") oficiālie un saīsinātie nosaukumi veidojami un dodami valsts valodā atbilstoši latviešu literārās – valodas un ortogrāfijas normatīvajām prasībām. Citi alfabētiskie burti atveidojami latīņu alfabētiskajā rakstībā [..]. Uzņēmumu nosaukumos bez īpaša pamatojuma [..] nedrīkst izmantot citu valstu un zemju nosaukumus. [..] Atklātiem ziņojumiem, izkārtnēm, afišām, plakātiem un reklāmai jābūt valsts valodā. [..] Publiskā informācijā līdzās valsts valodai, kuras tekstam jābūt dominējošam, lietojamas arī citas valodas, ja šī informācija: nepieciešama drošības apsvērumu dēļ (brīdinājuma un aizlieguma informācija); attiecas uz nacionālo kultūras biedrību

un reliģisko konfesiju pasākumiem; attiecas uz tādu organizāciju sniegto informāciju, kuras saistītas ar starptautisko tūrismu, un tās lietošanas nepieciešamība saskaņota ar Valsts valodas centru; attiecas uz starptautiskiem pasākumiem" (LR Ministru Padome 1992). Šobrīd spēkā esošs ir 1999. g. pieņemtais Valsts valodas likums, kurš paredz valsts valodas lietojumu publiskajā informācijā. Gadījumos, kad izkārtnē ir lietota arī svešvaloda, tekstam valsts valodā ir ierādāma galvenā vieta, un formas vai satura ziņā tas nedrīkst būt mazāks vai šaurāks par tekstu svešvalodā (Vīķe-Freiberga 1999).

Mūsdienu lingvistiskās ainavas izpēte ir daudz plašāka, jo, kā jau iepriekš tika minēts, datu ieguve ir salīdzinoši vienkārša un valodas zīmju daudzveidība ir acīmredzama – krietni vairāk ir tādu rakstveida ziņojumu kā afišas, sludinājumi, reklāmas un valodas zīmju, kas nav līdz šim iegūtas no 19. gs. un 20. gs., piemēram, autoskolu valodas zīmes, apsardzes firmu uzlīmes pie iestādēm un uzņēmumiem, apdrošināšanas uzņēmumu un lombardu publiskie teksti, arī grafiti.

2013. g. lingvistiskās ainavas izpētē ir iegūtas 1544 valodas zīmes atšķirīgās sociolingvistiskajās jomās (piem., izglītība, kultūra, municipālā pārvalde, veselība). Līdz ar to ir iespējams veikt datu statistisko analīzi – valodu distribūciju korelācijā ar teksta žanriem, iestāžu un uzņēmumu veidiem, izvietojumu u. tml.

Līdzīgi kā seno fotogrāfiju izpētē arī pašreizējā lingvistiskajā ainavā visbiežāk konstatētas ir dažāda veida valodas zīmes pie veikaliem (42 %). Tās galvenokārt ir nosaukuma zīmes, pavisam 38 % no veikalu publiskajiem tekstiem. Pilsētas publiskajā informācijā dominē monolingvālas valodas zīmes (82 %), un tās galvenokārt ir valsts valodā, pavisam 86 % gadījumu. Taču kopumā ir konstatētas 12 valodas: biežāk – angļu, krievu un itāļu valoda, bet arī lietuviešu, spāņu, vācu, ķīniešu valoda un latgaliešu rakstu valoda, kas ir lietota citos rakstveida tekstos jau kopš 20. gs. sākuma, bet nav konstatēta lingvistiskajā ainavā. Plašāka valodu daudzveidība ir komerciālās jomas rakstveida informācijā; teksts svešvalodās galvenokārt ir nomināls (piem., ergonīmi, dažādu produktu zīmoli reklāmās, personvārdi un pasākumu nosaukumi, kas ir lasāmi afišās), īstenojot valodas simbolisko funkciju. Atšķirībā no lingvistiskās ainavas iepriekšējos gadsimtos atsevišķu valodu izvēle ir saistīta ar labskanību, asociācijām un lingvistiskajiem stereotipiem (piem., franču valoda kosmētikas veikalu un skaistumkopšanas salonu valodas zīmēs, vācu valoda – celtniecības uzņēmumu zīmēs), ne ar sociopragmatisko nepieciešamību.

Par samērā jaunu tendenci ir uzskatāma transliterācija (piem., ēdnīca *PELMENNAJA* 'Pelmeņu ēstuve', nakts klubs *Moskva* 'Maskava', veikals un kafejnīca *ŠOKOLADŅA* 'Šokolādes'), kas netiešā veidā apmierina krievvalodīgo iedzīvotāju vēlmi sniegt/ saņemt informāciju krievu valodā,

nepārkāpjot valodas likumu. Tāpat ir pieaudzis valodas zīmju skaits, kurās ir vairāk nekā divu valodu lietojums. Kā piemēru var minēt 9. attēla fotogrāfijas: pa kreisi ir redzamas trīs valodas zīmes: nosaukuma zīme ar nomenklatūras vārdiem latviešu valodā un simbolisku ergonīmu *BrandMan* 'ZīmolaVīrietis' angļu valodā, uz loga ir lasāmi dažādi starptautiski atzīti apģērbu un apavu ražotāju zīmoli (piem., *NIKE*, *PUMA* un *Calvin Clein*) svešvalodās un informācija par cenas samazinājuma procentiem latviešu valodā. Pie otra loga ir novietota bilingvāla reklāma angļu un latviešu valodā, ar teksta izvietojumu, burtu veidolu, izmēru un krāsu izceļot tekstu angļu valodā. Savukārt vizuāli attēlotais T-krekls un kurpes ļauj reklāmas tekstu pilnībā uztvert bez latviešu valodas zināšanām.

9. attēls. No kreisās: veikala valodas zīmes un kafejnīcas ārtelpas reklāminformācija (Foto: Pošeiko)

Savukārt fotogrāfijā pa labi ir redzama ķīniešu restorāna ārtelpas informācija trīs valodās: angļu, latviešu un ķīniešu valodā. Katrai valodai zīmē ir sava funkcija teksta nodošanā: angļu valodā tiek nosaukta kafejnīca (*GOLDEN DRAGON* 'Zelta pūķis') un norādīta tās virtuves specifika (*CHINESE ORIENTAL RESTAURANT* 'ķīniešu restorāns'), latviešu valodā ir informatīva valodas zīme par videonovērošanu un centrālajā zīmē līdzās tekstam angļu valodā ir norādīts uzņēmuma veids un tā diferencētājs (*ķīniešu restorāns*), bet ķīniešu valodā ir divi uzraksti: pa kreisi – 笑迎八方客 'Sveicināti viesi no astoņām debess pusēm', pa labi – 满意在金龙 '(viesu) Apmierinātība ir zelta pūķis (ķīniešu pasaules uztverē zelta pūķis ir kaut kas ļoti labs – S. P.)'.[1] Redzams, ka nevienā valodā nav sniegta pilnīga informācija; angļu un latviešu valodai ir pragmatiskā funkcija – atklāt

[1] Ķīnas Minzas Universitātes doktoranta Kārļa Rokpeļņa tulkojums latviešu valodā.

uzņēmuma veidu, angļu valodai papildu piemīt simboliskā funkcija, jo tiešā veidā ergonīms ir tikai angliski (netieši tas tiek izteikts arī ķīniešu valodā), bet ķīniešu valodai piemīt fatiskā (tiešā kontakta) valodas funkcija, uzsākot komunikāciju ar kafejnīcas apmeklētājiem, un informatīvā funkcija, atainojot uzņēmuma nosaukuma motivāciju, kā arī uzņēmuma darbības galveno mērķi. Tomēr, tā kā, iespējams, liela daļa Daugavpils vietējo iedzīvotāju un viesu uzrakstu ķīniešu valodā nesaprot, jāuzskata, ka ķīniešu valodai zīmē piemīt simboliskā funkcija – valoda ir kā autentiska ķīniešu kultūras zīme, kas reprezentē uzņēmumu.

Kopumā mūsdienu lingvistisko ainavu raksturo trīs *multi-* 'daudz-': multilingvisms, multikulturālisms un multimodalitāte, informāciju sniedzot ar dažādiem lingvistiskajiem un mākslinieciskajiem līdzekļiem verbālajā tekstā un attēlu veidā.

Nobeigums un būtiskākie secinājumi

Šis raksts ir vēsturiskās Daugavpils lingvistiskās ainavas rekonstruēšanas sākums, mēģinot hronoloģiski sakārtot un vispārīgi raksturot iegūtos pētījuma datus kultūrvēsturiskā kontekstā un izceļot tipisko lingvistiskajā ainavā, tās izveides ietekmējošos faktorus (gk. sociālpolitiskos notikumus). Plašāk ir aplūkoti atsevišķi piemēri dažādos laika periodos, raksturojot to lingvistiskās un sociolingvistiskās īpatnības un vizuālo noformējumu.

Pētījuma gaitā radušies secinājumi:

1. Nosaukuma zīmes ir vislielākā valodas zīmju grupa visos laikos. Tajās dominē leksēmas (nomenklatūras vārdi), kas norāda iestādes vai uzņēmuma veidu un piedāvājumu. Simbolisko nosaukumu nav daudz, un to pamatā galvenokārt ir citi onīmi: antroponīmi, toponīmi un hidronīmi.
2. Par tradicionālu ir uzskatāms divu valodu (krievu un latviešu valodas) lietojums, kam dažādos laikos ir bijusi mainīga nozīme un atšķirīga funkcionalitāte. Angļu valoda kā starptautiska globalizācijas valoda pilsētas publiskajā informācijā parādās tikai kopš 21. gs., īstenojot valodas simbolisko un informatīvo funkciju galvenokārt tirdzniecības, izklaides un tūrisma jomā. Citu svešvalodu (piem., jidiša, vācu, poļu, itāļu un franču valodas) lietojums ir sporādisks un lielākoties ir saistīts ar valodas simbolisko funkciju.
3. Būtiski ir mainījusies krievu valodas funkcionalitāte lingvistiskajā ainavā: no 19. gs. vidus līdz 20. gs. visi monolingvālie teksti galvenokārt ir krievu valodā, tā ir arī viena no valodām oficiālās un komerciālās sfēras bilingvālajās zīmēs. Vēlāk, līdz Otrajam pasaules karam, krievu valoda ir izmantota fragmentāri komerciālās jomas monolingvālajās un bilingvālajās

valodas zīmēs. Padomju laikā tā ir lasāma gan komerciālās un privātās sfēras monolingvālajās valodas zīmēs (piem., reklāmās, afišās, sludinājumos), gan arī oficiālās un komerciālās sfēras bilingvālajos rakstveida ziņojumos (piem., ielu nosaukuma zīmes, izglītības iestāžu un veikalu ergonīmos, norādēs). Savukārt pēc Latvijas Republikas neatkarības atgūšanas krievu valodas lietojums lingvistiskajā ainavā ir minimāls, sniedzot tikai papildu informāciju un piedāvājot preces vai pakalpojumus zīmēs, kas ir blakus pie pastāvīgajām valodas zīmēm (uzņēmumu zīmēm, afišām), arī atainojot pašreprezentāciju grafiti tekstos.

4. Latviešu valodas loma publiskajā informācijā pieaug pirmās brīvvalsts laikā, kad tiek aktualizētas nacionālisma idejas un apstiprināti pirmie normatīvie dokumenti par valodas lietojumu. Tomēr par tās stabilitāti un daudzpusīgu lietojumu ir iespējams runāt pēc Latvijas Republikas neatkarības atgūšanas 20. gs. beigās, kad tiek pieņemts Valsts valodas likums un tas tiek ieviests lingvistiskajā praksē.
5. Par tipiskiem valodas zīmju mākslinieciskās izveides līdzekļiem ir uzskatāmi: lielie sākumburti visā tekstā, burtu fonta, izmēra un krāsu maiņas, stilizēti burti un dažādi attēli. Šie noformējuma paņēmieni ir uztverami par stabilu publisko tekstu izveides un būtiskākās informācijas izcelšanas tradīciju. Mūsdienās ir pieaugusi vizuālo tēlu nozīme kopējā teksta nodošanā, bieži tie sniedz papildu vai autonomu informāciju.

Daugavpils lingvistiskās ainavas vispārīgs raksturojums un atsevišķo piemēru apskats atklāj to, ka valoda ir cieši saistīta ar sociālajiem procesiem (uzņēmējdarbību un rūpniecību, izglītību un kultūru), kopējo pilsētas attīstību vai, tieši pretēji, panīkumu. Tā ir spēcīgs instruments noteiktas varas un ideoloģijas īstenošanai un tās piedāvātajai/ uzspiestajai valodas politikai un pārvaldībai ir būtiska loma valodas situācijas regulēšanā ikvienā no aplūkotajiem laika periodiem. Politiskais nosacījums nemainīgi ir galvenais valodas izvēli noteicošais faktors.

Avoti

Beļikovs. J. (sast.). Daugavpils XIX un XX gs. mijā. Pasta atklātne. 2005.
„Daugavas Vēstnesis”
Daugavpils. *http://rockbaro.net/daugavpils/dinaburg_old/*
Dinaburg. *http://dinaburg.ru.*
„Daugavas vārds”
„Latgales Laiks”
„Latgales Vēstnesis”
„Latgales Ziņas”

LNB. *Zudusī Latvija*. *http://zudusilatvija.lv/*
Old nasha. Город. *http://old.nasha.lv/rus/blog*
„Padomju Daugava"
Daugavpils novadpētniecības un mākslas muzeja arhīvs. *Fotoattēls Nr. 9957*.
Daugavpils novadpētniecības un mākslas muzeja arhīvs. *Fotoattēls Nr. 13505*
Pošeiko, S. *Baltijas valstu lingvistiskās ainavas izpētes dati*. *http://lldata.ru.lv*.
Retro Daugavpils. Domubiedru grupa. *https://www.facebook.com/pages/Ретро-Даугавпилс-Латвия*
Garkuls, M. *Daugavpils fotogrāfijas Padomju Latvijā*. Domubiedru grupa. *https://www.facebook.com/pages/Ретро-Даугавпилс-Латвия*
Soms, H. (vad.). *Latgales dati*. *http://latgalesdati.du.lv*
„Динабург"
„Миллион"
„Сейчас"
Старые фотографии Даугавпилса. *http://rockbaro.net/daugavpils/dinaburg_old/*

Literatūra

Backhaus 2005 – **Backhaus, Peter.** Signs of Multilingualism in Tokyo – a Diachronic Look at the Linguistic Landscape. *International Journal of the Sociology of Language*. 2015. Nr. 175/176., pp. 103–121.
Backhaus 2007 – **Backhaus, Peter.** *Linguistic Landscapes*: A Comparative Study of Urban Multilingualism in Tokyo. Clevedon : Multilingual Matters, 2007.
Barkovska, Šteimanis 2005 – Barkovska, Genovefa; Šteimanis, Josifs. *Daugavpils vēstures lappuses*. Rēzekne : Latgales Kultūras centra izdevniecība, 2005.
Daugavpils 2012 – *Daugavpils laikmetu griežos*. Daugavpils : SIA „Diz", 2012.
Gorbonovs 1992 – **Gorbunovs, Anatolijs.** *Latvijas Republikas valodu likums*. [skatīts 2015. g. 9. februārī]. Pieejams: *http://valoda.ailab.lv/latval/vidusskolai/VALODA/v9-7.htm*
Gorbunovs 1988 – **Gorbunovs, Anatolijs.** *Latvijas PSR Augstākās padomes lēmums par latviešu valodas statusu*. [skatīts 2015. g. 9. februārī]. Pieejams: *http://valoda.ailab.lv/latval/vidusskolai/VALODA/v9-5.htm*
Gorbunovs 1989 – **Gorbunovs, Anatolijs.** *Latvijas PSR Augstākās padomes lēmums par latviešu valodas statusu*. [skatīts 2015. g. 9. februārī]. Pieejams: *http://valoda.ailab.lv/latval/vidusskolai/VALODA/v9-6.htm*
Hélot, Barni, Jannsens, Bagna 2012 – Hélot, Christine; Barni, Moica; Janssens, Rudi; Bagna, Carla (eds.). *Linguistic Landscapes, Multilingualism and Social Change*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien : Peter Lang, 2012.
Hult 2009 – **Hult, Francis.** Language ecology and linguistic landscape analysis. Shohamy, Elana; Gorter, Durk (eds). *Linguistic landscape: Expanding the scenery*. London : Routledge, pp. 88–104.

Lazdiņa, Pošeiko, Marten 2013 – Lazdiņa, Sanita; Pošeiko, Solvita; Marten, Heiko, F. Baltijas valstu lingvistiskā ainava: dati, rezultāti, nākotnes pētījumu perspektīvas. *Via Latgalica*. Humanitāro zinātņu žurnāls V. Rēzekne : Rēzeknes Augstskola. 2013. 37.–49. lpp.

LCB – Latgales Centrālā bibliotēka. *Par mums. Vēsture*. [skatīts 2015. g. 17. februārī]. Pieejams: *http://www.lcb.lv/?lang=lv&nod=vesture*

LR Ministru Padome 1992. – *LR Ministru Padomes lēmums Nr. 462*. Nolikums „Par valsts valodas lietošanu nosaukumos un informācijā". [skatīts 2015. g. 9. februārī]. Pieejams: *http://valoda.ailab.lv/latval/vidusskolai/VALODA/v9-8.htm*

Lukaševičs 2012 – Lukaševičs, Valentīns. Daugavpils Universitāte. Šuplinska, Ilga (galv. red.). *Latgales lingvoteritoriālā vārdnīca*. Rēzekne : Rēzeknes Augstskola, 2012. 161.–163. lpp.

Maimins 2010a – **Maimins, Gesels.** *Gurviča māja Karavānu ielā*. [skatīts 2015. g. 17. februārī]. Pieejams: *http://www.d-fakti.lv/lv/news/article/23026*

Maimins 2010b – **Maimins, Gesels.** *Отели, о которых помнят*. Динабург. 2010. g. 13. jūn.

Maimins 2011 – **Maimins, Gesels.** *Skolotāji pirmskara Daugavpilī*. [skatīts 2015. g. 17. februārī]. Pieejams: *http://www.d-fakti.lv/lv/news/article/39025*

Matisovs 2013 – **Matisovs, Ivars.** Toponīmi un vēsturisku personu vārdi mūsdienu Latgales urbanonīmos. *Via Latgalica*. Humanitāro zinātņu žurnāls V. Rēzekne : Rēzeknes Augstskola, 2013. 49.–61. lpp.

Mežs 1988 – **Mežs, Ilmārs.** Etniskā situācija Latvijā. *Padomju Latvija*. 1988. g. 9. dec., Nr. 235.

Pavlenko 2010 – **Pavlenko, Aneta.** Linguistic Landscape of Kyiv, Ukraine: A Diachronic Study. Shohamy, Elana; Barni, Monica; Ben Rafael, Eliezer. (eds.) *Linguistic Landscape in the City*. Bristol, UK : Multilingual Matters, 2010. pp. 33–150.

Shohamy, Gorter 2009 – **Shohamy, Elana; Gorter, Durk** (eds.). *Linguistic Landscape*: Expanding the Scenery. New York, NY & London : Routledge, 2009.

Ulmanis, Gulbis 1935 – **Ulmanis, Guntis, Gulbis, Vilis.** *Likums par valsts valodu*. [skatīts 2015. g. 9. februārī]. Pieejams: *http://valoda.ailab.lv/latval/vidusskolai/VALODA/v9-4.htm*

Vīķe-Freiberga 1999 – **Vīķe-Freiberga, Vaira.** Valsts valodas likums. [skatīts 2015. g. 17. februārī]. Pieejams: *http://m.likumi.lv/doc.php?id=14740*

Vētra, Liepiņš 1988 – **Vētra, Uldis; Liepiņš, Aivars.** *Daugavpils*. Rīga : Avots, 1988.

VSP 1921 – **Valsts Statistikas pārvalde.** *Latvijas Statistiskā gada grāmata 1921*. Rīga, 1921.

Коллектив авторов 1888 – Коллектив авторов. 1888.

Якуб 1993 – Якуб, Залман. *Евреи в Динабурге-Двинске-Даугавпилсе. Евреи в Даугавпилсе*. Daugavpils, 1993.

Якуб 1998 – **Якуб, Залман.** *Даугавпилс в прошлом*. Daugavpils, 1998.

THE DIACHRONIC LINGUISTIC LANDSCAPE OF DAUGAVPILS

Summary

Daugavpils is the oldest city in the Latgalia region of Latvia, seeing multiple name changes throughout its history (Dünaburg, Borisoglebsk, Dvinsk, Daugavpils). Today, it is the second largest city in Latvia by population and the third largest city by area. The city has always been a center for commerce, industry, education and culture, and such has always been home to a multicultural society. Latvians are a local minority in Daugavpils, and the Latvian, Russian, German, Yiddish and Polish languages have been historically spoken and written by the city's various inhabitants.

This research focuses on the diachronic linguistic landscape of Daugavpils from the mid-19th century until today, divided into four main time periods: the Russian Empire, the First Latvian Republic, the Soviet Union, and the present-day Republic of Latvia (from the end of 20th century to the beginning of the 21st).

The sources for this research are historical and contemporary language signs, collected from museum archives, newspapers, history books, digital databases, collector's forums, and the author's own photographs taken in 2013.

The goal of this text is to characterize the use of language and written codes, typical lexemes and cultural symbols in addition to depictions of social life in various time periods, showing the most significant changes in the traditions of creation of public text. Also briefly discussed is are significant culturo-historical events and language policy, in order to understand 1) how those in power have organized social life in the city and regulated language use in the linguistic landscape; 2) how changes in power have influenced the city's image as a whole.

Main sections:

1. Name signs are the largest language sign category in the linguistic landscape of Daugavpils. Of these, lexemes (common words) are dominant, designating the type of establishment or products or services offered therein. Symbolic titles are few, and can be generally classified under one of the following onyms: anthroponyms, toponyms, and hydronyms.

2. The two languages traditionally used in the linguistic landscape of Daugavpils (Russian and Latvian) have in various times seen changes in prestige and functionality. English, the international language of globalization, has only become a presence since the beginning of the 21st century, seen in a symbolic and informative function mainly in the marketing, entertainment and tourism sectors. The use of other foreign languages (e.g., Yiddish, German, Polish, Italian and French) is sporadic and mainly has a symbolic function.

3. The role of the Russian language has seen the most change in the linguistic landscape: from the 19th century until the 20th it dominated in the official and commercial

domains in monolingual language signs. Later on in this period until the 1920's, Russian was used fragmentally in mono- and bilingual commercial signs. In the Soviet period, Russian was widely used in both official, commercial and private monolingual language signs, in addition to use in official and commercial bilingual written texts. After Latvian independence, the presence of Russian in the linguistic landscape is minimal, used only to provide supplementary information or offers of goods and services in conjunction with other languages (in company signs, posters), and seen in self-referential graffiti texts.

4. The domain of Latvian in public information expanded during the first period of Latvian independence, when nationalistic ideas were actualized and Latvian language use was supported by normative documents regulating language use.

5. Typical artistic and stylistic considerations involved in the creation of language signs are considered: capitalization and title case, font, size and color, stylized letters and the use of images. These design considerations have remained part of a stable tradition of information display.

The general characterization of the linguistic landscape in conjunction with specific examples show that language is a powerful tool for regimes to implement ideologies, and that language policy and management is essential for the regulation of the situation in each of the time periods considered.